

2. Читати побільше літератури в голос – це допомагає розвивати понятійний апарат учня.

3. Вивчати на пам'ять вірші та скоромовки – такі заходи допомагають розвивати дикцію, вимову, пам'ять.

4. Підліток повинен побільше спілкуватися з друзями і однолітками.

5. Відвідувати гуртки, секції, факультативи – це розвиває кругозір учня та сприяє створенню нових знайомств.

6. Відвідувати з дитиною різні заходи: виставки, квест-кімнати, музеї, театр, кіно, прогулянки в парку – цікавитися думкою і враженнями учнями з приводу побаченого.

7. Цікавитися уподобаннями, думками і точкою зору власної дитини.

8. Вчити дитину висловлювати власну думку і головне – аргументувати її.

9. Не використовувати при дітях нецензурну лексику.

10. Залучати учнів до публічних виступів (хоча б в межах класу чи школи), до участі у масових заходах (свята, вистави, день книги, день знань, день міста).

Таким чином, одним із ефективних методів формування і розвитку комунікативної компетентності та набуття навичок міжособистісного спілкування є соціально-психологічний тренінг та використання розроблених нами рекомендацій, які допоможуть підлітку покращити свої комунікативні навички.

Список використаних джерел:

1. Гольдштейн А.М. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / Пер. з англ. В. Хомика. – К.: Либідь, 2003. – 520 с.

2. Иванов Д. Компетенции и компетентностный подход в современном образовании // Управление современной школой. завуч. – 2008. – № 1. – С. 4-24.

3. Федорчук В. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача». Навч.-метод. пос. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.

Сойнова Н.І.

викладач;

Шлапак Т.А.

студентка,

*ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка»*

НАСЛІДКИ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ПІДЛІТКАМИ В СІМ'Ї

Насильство в сім'ї з'явилося не сьогодні. Історичний аналіз, доводить, що насильство в усіх його проявах існує в суспільстві ще з прадавніх часів, завжди було характеристикою життя і визнавалося суспільством, про що свідчать війни, збройні конфлікти, акти непокори, бійки. Воно розповсюджене серед різних верств населення, представників різних національностей, соціального

статусу, віросповідань, воно має давнє і глибоке коріння, існує в країнах з різним рівнем економічного розвитку [5].

Ще до недавнього часу такі терміни, як скривджена дитина, інцест, побиття, психологічне та економічне насильство не визнавалися, як загальні соціальні проблеми. Перші спроби визначення і усвідомлення насильства в сім'ї були зроблені наприкінці XIX століття, завдяки таким факторам, як індустріалізація та урбанізація, що призвели до більшої концентрації населення та нових соціальних проблем [3].

Під жорстоким ставленням до дітей на побутовому рівні дорослі часто розуміють лише фізичне покарання, а самі діти з поняттям «насилля» пов'язують сексуальне кривдження. Про те ці поняття значно глибші та ширші. Однією із форм жорстокого поводження з дітьми з боку дорослих є недбале, безвідповідальне ставлення, коли батьки не задовольняють життєві потреби неповнолітніх у їжі, одязі, житлі, лікуванні.

Нанести шкоду дитині легко бо вона ще фізично, психічно та соціально незріла, залежна від дорослих та підпорядкована їм.

Домашнє насильство може поєднувати ознаки різних видів насильства – фізичного, сексуального, психологічного, економічного, воно найбільш небезпечне своїм пролонгованим характером і тим, що дитина потерпає від насильства того, хто за родинним станом мав би захищати та підтримувати, а не кривдити [6].

Особливо актуальним є вплив сімейних стосунків на підлітка, адже саме в цьому віці інтенсивно відбувається розвиток самосвідомості. Батьківське ставлення набуває вирішального значення для становлення та закріплення образу «Я». Цей образ і ставлення як до себе, так і до інших, формується під впливом образу батьків. Батьківські настанови щодо дітей впливають на усвідомлення ними мотивів своєї поведінки і діяльності, формування життєвих цінностей та ідеалів, вироблення оцінок і самооцінок, за якими діти оцінюють себе та людей, які їх оточують [8].

Найбільш універсальною реакцією на будь-яку форму насильства є низька самооцінка. Особистість з низькою самооцінкою переживає почуття провини, сорому, страху. Усе це позначається на соціальній адаптації підлітків.

Бажання дорослих будь-якою ціною домогтися свого накладає відбиток на дитину і можливі два варіанти розвитку. Перший варіант: дитину вдалося «зламати». Психічна травма переходить на рівень підсвідомості і викликає психосоматичні захворювання та психореактивні розлади. На рівні соціальної поведінки бачимо особистість, яка не вміє відстоювати свої погляди, схильна до сліпої покори авторитетам, безініціативна. Другий варіант: дитину «зламати» не вдалось. Психічна травма викликає реакцію на рівні асоціальної поведінки.

Навіть тоді, коли дитина спостерігає акт насильства чи жорстокого поводження, хоча сама залишається не ушкодженою, отримує ту саму психологічну травму, як і жертва насильства [7].

Насилля, пережите дитиною в родині негативно впливає на психічний розвиток і торкається усіх рівнів функціонування (фізіологічного, особистісного, міжособистісного) і може призвести до стійких особистісних змін, які перешкоджають здатності дитини реалізувати себе в майбутньому.

Так підлітки, що пережили насильство, мають труднощі соціалізації. У них порушені зв'язки з дорослими, відсутні навички конструктивного спілкування з однолітками. Вони не мають ерудованості та відповідних знань, щоб набути відповідного досвіду [9].

У дитини, яка зазнала насилля чи жорстокого поводження в родині, формується травматичний досвід, який супроводжується травматичними переживаннями та відтворюється у формі неадекватних поведінкових реакцій, що породжують дезорганізовану поведінку і перешкоджають процесу ресоціалізації скривдженої дитини.

До того ж насилля в родині призводить до дисгармонійного розвитку особистості, такої форми порушень, у якій при відносному збереженні інших структур відмічається недостатність розвитку емоційно-вольової та мотиваційної сфери особистості. До дисгармонійного психічного розвитку можна віднести психопатії та неврози. Як прояв цих станів виступають стійкі поведінкові порушення, що в свою чергу призводить до соціальної дезадаптації дитини. Стрес від перенесеного страждання зумовлює посттравматичний розлад, який проявляється в повторному переживанні травми, високому рівні збудження та настороженості, омертвіння чутливості, а також роздратованість і часті безпричинні вибухи гніву [6].

Бажають того батьки чи ні, діти підсвідомо переймають їхній спосіб мислення, спілкування, взаємини, поведінку. Свідки і жертви переносять модель кривдницької поведінки у своє життя та продовжують чинити насильство.

Крім безпосереднього впливу насилля, пережитого в дитинстві, воно може призвести і до довготривалих наслідків, що, як правило впливає на подальше майбутнє життя. Так насилля може сприяти формуванню специфічних сімейних відносин та особливих життєвих сценаріїв. Хлопці та дівчата, які зазнали насильства, мають труднощі у створенні власної сім'ї. Вони не можуть дати власним дітям достатньо тепла, оскільки не вирішені їх власні емоційні проблеми [4].

У конфліктній сім'ї дитина постійно перебуває у несприятливому психологічному мікрокліматі, у стані тривоги. За таких умов у неї формуються дефекти характеру і морального розвитку, підвищена збуливість, страх, тривожність. Це позначається на її успішності, поведінці, оскільки вона не має позитивного досвіду і прикладу, у неї не сформовані доброта і гуманізм, прогресують агресивність, озлобленість, образливість, замкненість, невпевненість, ненависть до оточуючих.

Проведені раніше дослідження дітей у родинях дезорганізованими стосунками виявили, що у 89,4% підлітків зафіксовано почуття страху, відсутність навичок культури спілкування, спостерігається озлобленість, у 58,7% респондентів – сором за батьків, 57,6% підлітків із цих сімей систематично порушують дисципліну, 91,7% не проявляють інтересу до навчання, 75% – скоюють злочини [1].

Коли підлітки зазнають насильства в сім'ї, чи з ними жорстоко поводяться, то їх відповідною реакцією може бути:

- втеча з дому в пошуках уваги і тепла;

- депресивний стан та суїцидні спроби;
- делінквентна поведінка;
- вживання алкоголю, наркотиків.

Внаслідок чого вони починають жебракувати, красти, дівчатка часто починають займатись проституцією, а у хлопчиків може порушитись статева орієнтація.

Будь-який вид насилля має психосоматичні та фізіологічні наслідки:

- енурез, скарги на різного роду болі, затримка фізичного розвитку;
- порушення діяльності центральної нервової системи (що впливає на розвиток мови, інтелекту, слуху, пам'яті, зору, уваги та ін.);
- ожиріння або різке схуднення, шкіряний висип, алергія, виразка шлунку, тік, заїкання, вегето-судинна дистонія, розлади сну.

При сексуальному насиллі, як наслідок, може відбуватися порушення статевої ідентифікації, сексуальної орієнтації та прояви сексуально-агресивної поведінки по відношенню до однолітків, менших братів та сестер [7].

Жорстокість у ставленні до дітей породжує у них почуття вини, невпевненість у собі, сприяє формуванню психологічних комплексів та значною мірою деформує процес соціалізації. Як наслідок – в особистості формуються переважно негативні якості: агресія, жорстокість, ненависть до світу, безцільність буття, жадоба неусвідомленої помсти, або ж, навпаки дитина починає шукати психологічного захисту, опіки, безпеки в інших людей. Пережите в дитинстві насилля залишає відбиток у свідомості на все життя [2].

Тому психолого-педагогічними аспектами проблеми скривджених дітей є порушення їхнього розвитку на особистісному психічному рівні, а соціальною проблемою є порушення на міжособистісному, поведінковому рівнях. Крім того діти, які в результаті фізичного та сексуального насильства мали фізичні травми у них порушується фізичний розвиток та функціонування організму в цілому.

Список використаних джерел:

1. Балакірева. О., Бабак. О. Діти України про свої права // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 2 (18). – С. 3-8.
2. Бондаровська В.О. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насиллю. – К.: «СДМ – студіо» 1999. – 63 с.
3. Волинець Л.С. Не принижувати гідність дитини // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2005. – № 1. – С. 69-70.
4. Городок М., Грицаюк Г. Ефективне виховання без покарань. – Ж.: Житомир, 2004. – 30 с.
5. Методика моніторингу насильства над дітьми. Тренінгові матеріали. – Житомирський обласний центр молодіжних ініціатив, Дитячий фонд Об'єднаних націй Ж.: Житомир, 2004. – 43 с.
6. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / А.Й. Капська, І.М. Пінчук, С.В. Толтоухова та ін. — К.: УДЦССМ, 2000. – 260 с.
7. Ставкова С. Насилля та наслідки // Соціальна робота в Україні: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 42-45.
8. Титаренко Т.М. Хлопчики та дівчатка: Психологічне становлення індивідуальності. – К.: Наук. Світ, 1989. – 48 с.
9. Чередниченко В.И. Трудные дети и трудные взрослые: книга для учителя. – М.: «Шанс» 1990. – 192 с.